

Cristina Iuliana PÎNZARIU
(Universitatea „Ștefan cel Mare”
din Suceava)

Raporturi lexico-semantice între neologisme

Abstract: Regardless of the situation, linguistic borrowing represents the natural effect of changes that occur in society. New words enter a language along with the extralinguistic reality of the objects they describe, thus introducing novelty, a concept formerly unknown. Consequently, lexical and semantic borrowings are simultaneous. The availability of several foreign languages that serve as sources from which Romanian borrows words, either during the same period or at another time, involves discarding the elements that are no longer useful and the emergence of new words which are essential for meeting the specific needs of the social and linguistic reality. The constant (direct or indirect) contact between Romanian and other European languages and cultures represented a factor that caused the borrowing of neologisms to meet to the need for a semantic refitting of the Romanian vocabulary, so as to accommodate the cultural integration caused by the continuous evolution of society and the want for cultural and linguistic communication.

Keywords: *borrowing, neologism, multiple etymology, influences, Romance languages*

Rezumat: Împrumuturile reprezintă rezultatul firesc al schimbărilor intervenite în societate. Cuvintele noi pătrund în limbă odată cu intrarea în realitatea extralingvistică a obiectelor pe care le denumesc, introducând noutatea, noțiunea care până atunci era necunoscută. Ca atare, împrumutul lexical este simultan împrumutului semantic.

Existența a mai multor limbi străine drept surse de împrumut pentru limba română, fie în aceeași epocă, fie la distanță în timp și în spațiu, atrage după sine eliminarea elementelor care nu mai corespund unor noțiuni utile limbii române și apariția de noi cuvinte, indispensabile nevoilor specifice societății.

Contactul permanent al limbii române cu limbile și culturile Europei, direct sau indirect, a fost un factor care a determinat ca împrumutul neologic să răspundă nevoii de redimensionare semantică a vocabularului românesc, în vederea integrării culturale, datorate evoluției permanente a societății, necesității de comunicare culturală și lingvistică.

Cuvinte-cheie: *împrumut, neologism, etimologie multiple, influențe, limbi romanice*

Împrumuturile reprezintă rezultatul firesc al schimbărilor intervenite în societate. Cuvintele noi pătrund în limbă odată cu pătrunderea în realitatea extralingvistică a obiectelor pe care le denumesc, introducând noutatea, noțiunea care până atunci era necunoscută. Prin urmare, împrumutul lexical este simultan împrumutului semantic.

Rapiditatea sau dificultatea acceptării împrumuturilor de către o limbă reflectă gradul său de conservatorism sau caracterul deschis, permeabil, receptiv la noutatea culturală străină.

Cele mai multe împrumuturi din limba română sunt rezultatul contactelor pe care le au vorbitorii ei cu limbile popoarelor vecine și, de aceea, vorbim de *împrumuturi directe*. Există, însă, și numeroase situații de împrumuturi, tot directe, dar la distanță în timp și în spațiu, din limbile cu tradiție culturală și/sau tiințifică, încadrate ca *împrumuturi culturale*. În ambele cazuri, ele reprezintă o bogăție lexicală determinată de extinderea teritorială sau stilistică a limbii române.

1. Sinonimia

Din punct de vedere calitativ, sursa principală a sinonimiei o constituie împrumuturile neologice, multe dintre sinonime fiind la rândul lor tot împrumuturi din diferite limbi străine. Definițiile lexicografice de tip sinonimic ale termenilor neologici cu etimologie multiple se bazează pe multe neologisme, deseori cu etimologie multiple, ceea ce denotă influența pozitivă a neologizării, la toate nivelele limbii. S-a observat¹ că multe dintre

¹ Petru Zugun, *Lexicologia limbii române*, Iași, Editura Tehnopress, 2000, p. 239-248.

împrumuturi (din diverse limbi) au devenit sinonime cu termenii existenți anterior, moșteniți din latină, forma în limbă sau împrumutată de deja, limba română menținând cuvintele de origini variate în **serii sinonimice**: *timp* (lat.), *ani* (lat.), *vreme* (sl.), *soroc* (sl.), *ceas* (sl.), *veac* (sl.) *epoc* (fr.), *perioad* (fr., lat., ngr.), *durat* (fr., it.), *moment* (lat., fr., it.) etc.

Altfel spus, un hiponim poate avea mai multe sinonime, formându-se astfel o serie sinonimică :

- *decora ie* (fr. *décoration* , lat. *decoratio* , -onis, germ. *Dekoration*), sinonim cu *medalie* (it. *medaglia*), *ornamenta ie* (fr. *ornamentation*), *podoab* (sl. *podoba*);
- *decor* (fr. *décor* , lat. *décor* , germ. *Dekor*), sinonim cu *cadru* (fr. *cadre* , germ. *Kader*), *peisaj* (fr. *paysage*), *priveli te* (crea ie rom.), *scen* (fr. *scène* , lat. *scaena* , it. *scena* , germ. *Szene*), *tablou* (fr. *tableau*), *vedere* (crea ie rom. *vedere* ²);
- *defect* (lat. *defectus* , germ. *Defekt* , *defekt*), sinonim pentru *cusur* (tc. *kusur*), *deficien* (fr. *déficience* , lat. *deficientia*), *imperfec iune* (fr. *imperfection* , lat. *imperfectio* , -onis), *insuficien* (lat. *insufficientia* , germ. *Insuffizienz*), *lacun* (fr. *lacune* , lat. *lacuna*), *lips* (de la *lipsi* < gr. mod. *lípso*), *meteahn* (et. nec), *p cat* (cuv. moștenit din lat. *peccatum*), *sl biciune* (crea ie rom.), *viciu* (fr. *vice* , lat. *vitium* , it. *vizio*), (livr.) *caren* (fr. *carence* , lat. *carentia*);
- *valoare* (fr. *valeur* , it. *valore* , lat. *valor* , -oris), sinonim cu *pre* (cuv. moștenit din lat. *pretium*), *curs* (lat. *cursus* , fr. *cours* , germ. *Kurs*), *putere* (cuv. moștenit, Lat. *potere*), *valabilitate* (*valabil* + *-itate*), *sens* (lat. *sensus* , fr. *sens*), *eficacitate* (fr. *efficacité* , lat. *efficacitas* , -atis), *calitate* (lat. *qualitas* , -atis, fr. *qualité*), *capacitate* (fr. *capacité* , lat. *capacitas* , -atis), *merit* (fr. *mérite* , lat. *meritum*);
- *venera* (fr. *vénérer* , lat. *venerari*), sinonim cu *glorifica* (lat. *glorificare* , fr. *glorifier*) *adora* (fr. *adorer* , lat. *adorare*);
- *volum* (fr. *volume* , lat. *volumen* , it. *volume*), sinonim cu *capacitate* (fr. *capacité* , lat. *capacitas* , -atis), *dimensiune* (lat. *dimensio* , -onis, fr. *dimension* , germ. *Dimension*), *amploare* (fr. *ampleur*), *for* (fr. *force* , lat. *fortia*), *intensitate* (fr. *intensité* , germ. *Intensität*).

Nu toate cuvintele dintr-o limbă cunosc fenomenul sinonimiei. Ne referim aici la termenii de specialitate, cuvinte ce apar în stilul științific, care nu pot dezvolta cu alte cuvinte o relație semantică :

- *decoct* < germ. *Dekoct* , lat. *decoctum* , ‘preparat obținut prin fierberea unor plante (medicinale)’;
- *decubit* < lat. *decubitus* , fr. *décubitus* , **1.** ‘poziție orizontală a corpului’; **2.** ‘rană cangrenată care apare uneori la bolnavii siliciemici și steaștii mult timp’;
- *deism* < fr. *déisme* , germ. *Deismus* , ‘doctrină care recunoaște existența lui Dumnezeu numai ca o cauză primară și impersonală a universului, lumea fiind supusă legilor naturale invariabile’;
- *detritus* < fr. *détrit* , lat. *detritus* , **1.** ‘material rezultat din fragmentarea rocilor’; **2.** ‘material mărunt rezultat în urma uzurii unui drum pietruit’;
- *deuteriu* < fr. *deutérium* , germ. *Deuterium* , engl. *deuterium* , ‘izotop al hidrogenului, folosit drept combustibil termionuclear’;
- *deuteron* < fr. *deutéron* , germ. *Deuteron* , ‘nucleo al atomului de deuteriu, format dintr-un proton și un neutron’;
- *diad* < fr. *dyade* , germ. *Dyade* , **1.** ‘principiu al diversității și al neegalității’; **2.** ‘grup de două membri rimi legate prin aceeași operație’ [...];
- *diafiz* < fr. *diaphyse* , germ. *Diaphyse* , ‘porțiune din mijloc a unui os lung’;
- *diafora* < germ. *Diaphora* , fr. *diaphore* , ‘figură de stil care constă în repetarea unui cuvânt, dar cu altă semnificație’;
- *dialectism* , germ. *Dialektismus* , it. *dialectismo* , ‘particularitate a unui grai sau a unui dialect’;
- *dializ* < fr. *dialyse* , germ. *Dialyse* , ‘separare a unei substanțe cu dispersie coloidală de particulele cu dispersie moleculară prin trecerea printr-o membrană’;
- *diastol* < fr. *diastole* , germ. *Diastole* , ‘relaxare ritmică a inimii și a arterelor, când sângele trece din vene în cavitatea cardiacă’;
- *uppercut* < eng. *upper-cut* , fr. *uppercut* , (box) ‘lovitură aplicată adversarului de jos în sus, sub burtă sau în abdomen’ etc.

2. Omonimia

Cât privește raportul de omonimie, constatăm că multe perechi sau serii sunt formate din neologisme.

Dintre cele trei surse principale ale omonimiei ne vom opri la *împrumuturile* făcute, fie numai dintr-o singură limbă, fie din mai multe.

² Derivat de la moștenitul *vedea*.

Există situații când două cuvinte cu origini diferite au evoluat spre o formă unică în limba română, dar au generat sensuri diferite. Relația dintre aceste cuvinte, cu un corp fonetic identic, dar cu semnificații diferite, poate fi studiată în raport cu principiul etimologiei multiple, atunci când corpul fonetic analizat necesită diferențieri etimologice și formează în limba română serii omonimice de genul:

decan (1. 'cadru didactic universitar'; 2. 'persoana cea mai în vârstă sau cu vechimea cea mai mare'; 3. 'conducător, eful ecleziastic') < lat. *decanus*, germ. *Dekan*;

decan ('regiune a cerului care face parte din semnele zodiacului') < fr. *décan*, lat. *decanus*;

decan ('hidrocarbur saturat aciclic cu 10 atomi de carbon în moleculă'), MDN îl înregistrează ca o creație românească (< *deca-* + *-an*), însă propunem ca sursă etimologică pentru termenul tipic neologic limba germană (< germ. *Decan*).

După origine, avem cap de serie omonimic cu etimonuri diferite din limbi diferite; din punct de vedere formal, omonime lexicale totale, identice în întreaga lor paradigmă.

delfin ('mamifer marin') < lat. *delphinus*, it. *delfino*;

delfin ('principe moțenitor al tronului Franței; titlu purtat de fiul cel mare al regelui sau de principele moțenitor în Franța'), de la *delfin*, cf. fr. *dauphin*.

După origine, avem cap de serie omonimic cu etimonuri diferite; din punct de vedere sincron, omonime lexicale propriu-zise.

depurator n. ('substanță care favorizează eliminarea toxinelor din organism') < fr. *dépuratoire*;

depurator a. ('depurativ'; aparat *depurator*, 'totalitatea organelor de excreție prin care se face curățarea sângelui de toxinele rezultate din activitatea organismului') < fr. *dépurateur*;

detailist m. ('persoană care vinde în detaliu, cu amănuntul'); a. 'negustor detailist' < germ. *Detailist*;

detailist a. ('care ține de detaliu'), creație din *detalia* + *-ist*. Verbul a fost adaptat după un calc lexical morfemic *detalia* < fr. *detailer*. În adaptarea fonetică a contat aspectul formei acustice a etimonului francez.

În acest caz avem omonime lexico-gramaticale, cu etimonuri diferite, aparținând aceleiași limbi surse.

diet ('regim alimentar') < fr. *diète*, lat. *diaeta*, germ. *Diät*;

diet ('adunare legislativă în unele state') < lat. *diaeta*, fr. *diète*;

Omonime lexicale totale, identice în întreaga lor paradigmă, cu etimonuri diferite, din limbi diferite.

directór ('care dirijează ceva, care indică direcția') < lat. *director*, *-oris*, fr. *directeur*;

diréctor ('persoană care conduce o întreprindere, o instituție' etc.) < fr. *directeur*, lat. *director*, *-oris*, germ. *Direktor*.

În cazul perechii *director* (adj.) vs. *director* (subst.), etimologia multiple a etimoanelor care stau la baza formelor folosite în limba română, atrage atenția asupra altui aspect al împrumutului neologic, cel al omografelor⁴, care, într-o analiză superficială, pot fi confundate cu omonimele. Accentul tonic, care oferă forma acustică a celor două împrumuturi neologice, asigură diferențierea celor două clase morfologice, ce prezintă formă grafică identică. În cazul substantivului *director*, acesta este un cuvânt paroxiton (*diréctor*), adaptarea fonetică se realizează pe baza formei acustice și grafice a etimonului latin, sursa latină oferind etimologia primară în cazul etimologiei multiple și încadrează morfologic substantivul neologic la genul masculin, prin preluarea nominativului latin, după modelul cuvintelor moțenite. Adjectivul neologic *director* este un cuvânt oxiton (*directór*), folosirea accentului pe ultima silabă urmează modelul etimonului francez, model care uneori este folosit de unii vorbitori și în cazul substantivului, fie în dorința de a etala o supercorectitudine, fie ca o consecință a formării lor intelectuale (într-un centru francofon), neexistând vreo diferențe sonore de formă substantivală. Existența variantelor (*dréctor*, *diréctoriu*, *directore*, *diléctor*, *dréct r*, *deréctor*, *deréctur*, *dréhter*, *dirégtor*) care au existat în limba română și pe care DLR le înregistrează, vizează tocmai acest aspect al orientării spre un anumit centru de formare intelectuală sau evidențiază preferința vorbitorilor români pentru o anumită sursă sau surse de elemente neologice menite să revigoreze și să occidentalizeze limba română.

³ Sursele omonimiei pot fi clasificate în surse principale și surse secundare, în funcție de numărul, amploarea și varietatea morfologică a seriilor omonimice. Împrumutul, evoluția fonetică și formarea cuvintelor constituie surse principale ale omonimiei (v. Petru Zugun, *Lexicologia...*, p. 254-259).

⁴ Omografele sînt cuvintele care coincid grafic, dar se accentuează diferit și celor care corespund semnificații distincte.

disc ('plac rotund') < lat. *discus*, fr. *disque*;

disc ('taler de aur sau de argint pe care se pune arne ul când se oficiază liturghia și cu care umblă discalii pentru a primi ofrandele în bani') < sl. *disk(os)*;

Disc/disc intră în categoria omonimelor lexicale, totale, cu etimonuri diferite, din limbi diferite, cu etimologie multiple. La această clasificare mai adăugăm și omonime lexicale neetimologice⁵ prin convergență fonetică, ambele împrumutate din limbi străine.

Aceleași observăm și se pot face în cazul următoarelor exemple:

doc ('es tur de bumbac') < engl. *duck*;

doc ('bazin înconjurat de diguri, în care intră vapoarele pentru a fi încălzite și descălcate') < fr., engl. *dock*;

don ('titlu dat nobililor spanioli') < fr., sp. *don*;

don ('dar': „singurele donuri ale naturii” M. Eminescu) < lat. *donum*, fr. *don*;

doz ('cantitate determinată dintr-o anumită substanță') < fr. *dose*, lat. *dosis*;

doz ('mic dispozitiv izolat care realizează conectarea într-o instalație electrică') < germ. *Dose*, lat. *dosis*;

dual ('număr gramatical care indică, în unele limbi, două exemplare') < lat. *dualis*, fr. *duel*;

dual ('alcătuit din două elemente; bazat pe două principii') < germ. *dual*;

victorie ('trăsură de lux, descoperită, cu două locuri, folosită în trecut') < fr. *victoria*;

victorie ('succes reputat asupra inamicului, în urma unui conflict armat, într-un război, într-o bătălie' etc.) < lat. *victoria*, fr. *victoire*;

Omonimie lexicală totală avem și în situația:

documentarist ('persoană care are funcția de a face documentarea științifică într-o anumită problemă') este o creație românească, *documentare* + *-ist*;

documentarist ('autor de filme documentare') < fr. *documentariste*, germ. *Dokumentarist*; rămâne de menționat faptul că, în această situație, identitatea fonetică a celor două forme implică omonimia lexicală neetimologică realizată între o creație realizată pe teren românesc (*documentare* + *-ist*) și un împrumut neologic cu etimologie multiple (fr. *documentariste*, germ. *Dokumentarist*);

Următoarele exemple sunt omonime lexico-morfologice, omonimia lor parțială se justifică într-un mod accidental, aleatoriu. După originea lor, ele sunt omonime cu etimoane diferite, din limbi diferite; din punct de vedere sincron, apar în grupul de „false omonime”⁶, reprezintă perechi de vorbire diferite și au sens diferit:

dog, *dogi* m. ('ras de câine de talie mare, cu botul lat și turtit') < fr. *dogue*, engl. *dog*;

doge, *dogi* m. ('prim magistrat în vechile republici italiene') < it. *doge*.

3. Polisemia

Neologizarea de etimologie multiple este prezentă și în sfera **polisemiei**. Conform definiției, polisemia presupune „proprietatea cuvintelor din limbile naturale de a avea mai multe semnificații”⁷. Crearea de sensuri noi⁸ pentru cuvinte deja existente reprezintă un procedeu care, nu numai că este benefic pentru limbă, dar conturează tendința de economie lingvistică, manifestată prin folosirea a cât mai puține corpuri sonore pentru redarea sensurilor (chiar și o economie de spațiu în dicționare).

Dacă în cazul omonimiei fenomenul este accidental, nu același lucru îl putem afirma atunci când de referim la polisemie. Polisemia este un proces dirijat, pe baza analizei contextuale, dar, în același timp, controlat, al deplasărilor de sens.

Dezvoltându-se pe baza relației sau opoziției denotației/conotației, unde contextul este unica posibilitate de ilustrare a diferențelor semantice, deplasările de sens pot fi considerate ca un aspect al dezvoltării culturale a vorbitorilor; cu cât un cuvânt oferă mai multe sensuri, cu atât el este mai frecvent în limbă.

⁵ Vezi Cristian Moroianu, *Omonimia în sfera lexicului*, în „Limba și literatură”, Anul XLIV, vol. II, 1999, p. 23-34.

⁶ *Ibidem*, p. 23.

⁷ Rodica-Marioara Nagy, *Elemente de gramatică* (supliment) în *Dicționarul Universal Ilustrat al Limbii Române*, vol. 12, București, Editura Literă Internațională, 2011, p. 271.

⁸ Polisemia este generatoare de noi semne lingvistice; omografia și omofonia sunt tributare polisemiei, iar între sensurile termenilor rezultă și din polisemie există trăsături comune.

Din sfera sensurilor noi oferite cuvintelor deja existente în vocabularul limbii române, prezintă interes tendința de pretrundere a termenilor argotici adoptați de masa vorbitorilor, în varianta colocvială a limbii, realitate lingvistică, uneori greu de definit în cadrul ierarhiei stilistice a limbii.

În lingvistica românească, argoul a cunoscut diferite accepțiuni (ansamblu, limbaj, lexic parazit), fiind folosit, cu precizie, fie de clase, categorii sau grupuri sociale situate pe o treaptă inferioară a ierarhiei sociale, fie de un anumit segment de vârstă. Indiferent de motivarea folosirii, argoul atrage vorbitorii, uneori, chiar fascinează, prin caracterul său criptic, ritmul de înnoire, sau expresivitatea originală.

Implicarea neologismelor în argou sporește ansamblul conotativ al sferei semantice codificate, situând exemplele de argou în categoria *sinonimiei pariale*⁹, aflată la limita dintre normă și uz.

Procedeele expresive ale argoului sunt comune limbii populare sau limbajului familiar, ceea ce face ca delimitarea între variantele predominant orale ale limbii și argou să fie destul de dificil de trasat, însuși argoul preia, pe lângă cuvinte din fondul comun, și cuvinte din limbajele de specialitate, din limbajul juridic și polițienesc sau din cel medical etc., pentru a-i conferi (pe lângă *funcția criptică de limbaj secret*) o triplă ipostază: *ludică, estetică și expresivă*¹⁰. Toate limbile moderne înregistrează această variantă socială a limbii, fapt ce stimulează tendința de adoptare a unui stil nonconformist în comunicare a diverselor categorii sociale, de „cultivare” a unei identități de limbaj.

Ne-a interesat să urmărim în ce măsură neologismele cu etimologie multiplă, capabile de a cripta mesaje, pot ilustra aspecte ludice, estetice sau expresive în variantele orale sau populare ale limbii române.

Dintre neologismele cu etimologie multiplă studiate, ne-am oprit la câteva exemple¹¹ de valorificare a neologismelor în argou care, pe lângă sensurile binecunoscute înregistrate în dicționarele analizate, dezvoltă aspecte conotative „cerute” de realitatea lingvistică, dar într-o formă criptată ale anumitor sfere semantice.

Demersul nostru referitor la argou nu urmărește împrumuturile lexicale din alte limbi, deoarece exemplele pe care le-am selectat din limbajul elevilor și studenților nu au fost împrumutate direct de argou, din registrul altor limbi sau din argourile acestor limbi, ci sunt variante ale conotației, ale evoluției interne a limbii.

Neologismul cu etimologie multiplă *decibel*, discutat într-un paragraf anterior, se folosește cu sensul argotic pentru ‘voce puternică’, ‘glas puternic, sonor’. Asocierea termenului tehnic (‘unitate de măsură a intensității sonore’) cu cel de ‘glas’, ‘voce’ presupune o cunoaștere a unor noțiuni de bază din domeniul terminologiei științifice a grupului social, o diferențiere pe scara socială, o tendință de a etala emancipare, dar și amplificarea a exprimării:

„Ia las *decibelii* mai jos!”

„Taie *decibelii*!”

Un neologism precum *diplomă*, cu etimologie multiplă (fr. *diplôme*, lat. *diploma*, germ. *Diplom*) dezvoltă o nouă evoluție semantică. Pornind de la sensul înregistrat în dicționare de „act eliberat de o instituție de învățământ sau de o comisie care certifică pregătirea profesională a unei persoane”, neologismul antrenează gândirea prin analogie sau similitudine (act eliberat de o comisie), putând fi încadrat ca *metaforă* (proces cognitiv fundamental). În același timp, capătă o dublă valență pragmatică, ca *antifrază*, prin folosirea ironică a cuvântului în context: „Are *diplomă* de (la Universitatea de Stat din) Botoani¹²”, dar și ca *eufemism* (prin evitarea voită a unui termen care poate crea o impresie neplăcută). Indiferent de procesul pragmatic la care vrem

⁹ O analiză semantică a valorificării neologismelor în argou este realizată de Anamaria Bota în articolul intitulat *Neologismele în argou*, publicat în volumul *The International Conference: European Integration between Tradition and Modernity*, Tg.-Mureș, 2005, p. 189-194.

¹⁰ Vezi Rodica Zafiu, *101 cuvinte argotice*, București, Editura Humanitas, 2010, p. 15-17.

¹¹ Unele exemple de neologisme cu etimologie multiplă folosite în exprimările argotice nu sunt înregistrate în cele câteva dicționare de argou ale limbii române; am folosit și exemple întâlnite la anumite grupuri sociale, ba, mai mult, am constatat o anumită selecție a termenilor argotici, o preferință pentru termenii neologici, care se încadrează mult mai bine în sfera criptării enunțurilor, dar și o scădere a folosirii argoului în general, care, în ultima perioadă, marginalizează sau stigmatizează grupul social care îl folosește. Tendința actuală este (chiar dacă ne referim la argou) de a imprima discursului presărat cu termeni argotici dinamismul și productivitatea semantică ancorate în relațiile socio-culturale și economice ale realității.

¹² „Botoani”, „Universitatea de Stat din Botoani”, metonimie, termenul / structura referindu-se la penitenciarul din orașul Botoani.

s ne referim, atrage aten ia, pe lâng asocierea ironic realizat , preferin a pentru o nuan are semantic ¹³, în scopul unei ascunse atenu ri a realit ii i a unei devieri de sens în noul context.

Universitate, neologism cu etimologie multipl (lat. *universitas*, *-atis*, fr. *université*), reprezint alt exemplu de termen care se reg se te în sfera semantic pentru denumirea perioadei de deten ie. i în acest caz, surprinde preferin a pentru asocierea dintre o institu ie de învă mânt superior i locul de isp ire a pedepsei/ deten iei, asociere ironic , selectiv , dar i inventiv , ce insist pe dubla ipostaz a argoului ca ‘beneficiar’ i ca ‘donator’¹⁴.

Universitate, ca termen apar inând argoului, printr-o extindere semantic , poate fi analizat ca o antifraz , având în vedere inten ia de a înlocui termenul referitor la perioada de deten ie¹⁵. Conform defini iilor din dic ionare, *universitatea* este o „institu ie de învă mânt superior cu mai multe facult i i sec ii [...]”.

Asemeni exemplului *diplom* , neologismul *universitate* î i motiveaz antifraza prin existen a opozitiei care se stabile te între institu ia de învă mânt superior i locul de deten ie, opozit ie realizat prin substitu irea unei denumiri cu alta. Termenul poate fi considerat i un eufemism, tocmai prin inten ia de a menaja sau de a reda, cât se poate de ‘rafinat’, substantivul *închisoare*, ba mai mult, chiar o metafor extins de situa ie. Plecând de la premisa c închisoarea trebuie s reprezinte o perioad de (re)formare social i moral , ajungem la faptul (binecunoscut) c , la închisoare, majoritatea delincven ilor particip la un proces de perfec ionare a ‘aptitudinilor’, prin convie uirea cu ‘exper ii’ în furt, escrocherii sau alte fapte antisociale i asist la adev rate ‘cursuri de specializare’.

Mai mult, în cazul folosirii neologismului *universitate* în limbajul argotic, se mai înregistreaz un fenomen, oarecum nou în rândul tinerilor, cel de a trunchia forma grafic (*uni*).

În limbajul tinerilor, trunchierea sau apocopa începe s fie mult folosit , fenomenul devenind destul de productiv, datorit modelelor oferite de argoul altor limbi str ine (engleza sau franceza, în special, dar i italiana sau spaniola), la început cunoscute, prin film, muzic , acum, într-o form direct , de contact extralingvistic¹⁶.

Urmând modelul trunchierilor mai vechi (*prof* < *profesor*, *bac* < *bacalaureat*, *dirig* < *diriginte* etc.), unii tineri, mai ales studen ii, obi nuiesc s foloseasc trunchierea *uni* pentru *universitate*, al turi de *facult* pentru *facultate*, *libr* pentru *libr rie* etc.¹⁷.

Doctor, neologism cu etimologie multipl latin (lat. *doctor*), francez (fr. *docteur*) i german (germ. *Doktor*), este folosit metaforic, cu o inten ie dubl retorico-pragmatic (antifraz i eufemism).

Plecând de la defini iile cuvântului polisemantic *doctor* (1. „Specialist în medicin cu studii superioare”; 2. „Titlu academic cel mai înalt acordat de institu ii de învă mânt superior sau de cercetare; persoan care are acest titlu”; 3. „Persoan foarte priceput într-un anumit domeniu”) se înregistreaz o extindere semantic a valorii conotative cu care apare în dic ionar.

De la sensul de ‘persoan foarte priceput într-un domeniu’, se remarc preferin a pentru sensul de ‘specialist în...’, o formulare familiar-argotic ce exprim superlativ o inten ie pozitiv de a prezenta un aspect, chiar dac acesta contravine normelor sociale, în sintagma *doctor în locuin e / apartamente*.

Al turi de termenii referitori la *ho* , care se înscriu în sfera infrac iunii i care formeaz o întreg serie sinonimic , dorim s ad ug m i pe cel de *doctor* cu nuan a semantic de superlativ pentru ‘ho specializat, specialist în furtul din apartamente sau din locuin e’, leg tura dintre sensul din limba comun i cel din argou este una evident . Se evideniaz ilustrarea caracterului expresiv prin asocierea celor dou sensuri, cel de

¹³ Nu certificat, nu adeverin , ci diplom .

¹⁴ Rodica Zafiu, *op. cit.*, p. 20-21.

¹⁵ Pe lâng *universitate*, se folosesc în acela i mod i al i termeni ca: *academie*, neologism cu etimologie multipl latin (lat. *academia*), greac (gr. *akadēmia*) i francez (fr. *académie*); *colegiu*, neologim cu etimologie multipl latin (lat. *collegium*) i francez (fr. *collège*); *facultate*, neologism cu etimologie multipl francez (fr. *faculté*), latin (lat. *facultas*, *-atis*) i german (germ. *Fakultät*); *pension*, neologism cu etimologie multipl francez (fr. *pension*) i german (germ. *Pension*). Se remarc o dorit selectivitate a termenilor folosi i, poate cu inten ia unei ‘specializ ri’ semantice, a unei folosiri metaforice, a unei denumiri prin alta, dat fiind contextul folosirii. Cum este cunoscut, atât în lumea interlop , cât i în cea general , închisoarea este v zut chiar ca o institu ie de perfec ionare.

¹⁶ Lu m în calcul comunit ile române ti care tr iesc în Italia i Spania i care ofer o surs de „inspira ie lingvistic ”, nu întotdeauna pozitiv , vorbitorilor români din ar .

¹⁷ Trunchierea se poate opri fie pe consoan (*prof*, *bac*, *dirig*, *cas*, *mag* etc.), fie pe vocal (*cofe*, *mate* etc.), dar exist i tendin a de a ad uga o desinen pentru a face diferen a dintre masculin i feminin (*dirig*, *dirig* , *prof*, *prof* etc.).

specialist, dar i de *medic, doctor*. Pentru a stabili un diagnostic, doctorii ascult / auscult pacien ii pentru a- i forma o opinie de speciali ti.

Ho ul ‘specilizat’ în furturi din apartamente sau din locuin e, mai întâi trebuie s vizualizeze i s asculte prin pere ii cl dirii pentru a se asigura de absen a proprietarilor.

Demen (fr. *démence*, lat. *dementia*), *dement*, - (fr. *dément*, lat. *demens*, -*ntis*) sau *demen ial* (fr. *démentiel*) dep esc cu mult sfera lor semantic atunci când sunt folosite în formul ri argotice. Cu predilec ie folosite de c tre tineri, cu scopul de a exprima la superlativ un aspect normal, aceste formul ri pot fi încadrate fie în sfera hiperbolei, fie a epitetelor argotice, în ambele situa ii producând efect, uneori, umoristic prin implicarea i exploatarea nuan ei negative, de alienare mintal , de schizofrenie cu scopul eviden ierii i al înt ririi unei evalu ri pozitive, la un superlativ absolut (‘petrecere *demen ial*’, ‘peisaj *demen ial*’, ‘*Demen ial!*’ ‘*demen total*’, ‘iubire *dement*’) sau în scopul exprim rii no iunii de cantitate (‘iube te în *demen*’, dup modelul ‘în disperare’). S-ar putea vorbi i despre o inten ie de a folosi dezagreabilul ca modalitate de înt rire, de intensificare în exprim rile colocviale, ca intensificator adjectival sau adverbial: ‘*dement* de frumoas’, ‘curs *demen ial*’, ‘haine *demen iale*’, ‘a scrie în *demen*’ etc. sau putem sesiza o tendin de selectare a termenilor argotici, o v dit preferin pentru termeni occidentali neologici cu etimologie multipl în detrimentul celor împrumuta i din limbile turc sau romaní.

Schimb rile de sens se stabilizeaz prin uz, dar i prin extinderi semantice, cum e i cazul exemplului *volum*, ce urmeaz modelul oferit de cuvântul *biblioteca* întâlnit în exprim ri argotice pentru ‘bar’, ‘bufet’, ‘club’.

Volum, neologism cu etimologie multipl francez (fr. *volume*), latin (lat. *volumen*) i italian (it. *volume*), este des folosit în acela i ambient de argou stilat ca rezultat al unei evolu ii semantice interne în limb , cu sensul de ‘sticl’.

În func ie de context, putem analiza acest element de argou ca o metafor complex , ingenioas , care surprinde prin analogia procesului cognitiv-comparativ, rezultând i înnobilând contextul creat prin umor, prin comicul de situa ie, rezultat din suprapunerea a dou domenii contrastante: ‘bibliotec’, institu ie unde se colec ioneaz c ri, i ‘bar’, ‘bufet’, ‘club’, localuri unde se vând b uturi alcoolice, sau ‘volum’, ‘carte’, pentru ‘sticl’, recipient cu b utur alcoolic .

Este interesant c cei doi termeni, ce apar în acelaia i câmp semantic, atrag destul de mult un anumit segment de vorbitori, cel al elevilor i al studen ilor, f când posibil o diferen iere clar între termenii argoului interlop i cei ai *argoului academic*, un argou ‘stilat’, ‘erudit’¹⁸.

Concluzii

Dinamica neologiz rii a afectat toate nivelurile limbii române, reu ind, prin adoptare, adaptare, sinonimizare, crea ie lexical proprie etc., s ajung la asimilarea i globalizarea lingvistic necesar vorbitorilor români, în vederea realiz rii unei bune interac iuni psiho-sociale i culturale prin transmiterea de informa ii în condi ii optime, prin alinierea limbii române literare la inventarul tiin ific interna ional, creat îndeob te pe baze latine ti i grece ti (acestea din urm , de multe ori, preluate tot prin latina tiin ific).

Faptul c ponderea neologismelor care au la origine un etimon latinesc este ridicat nu constituie o noutate. Într-adev r, în toate domeniile tiin ifice se constat c limba român a împrumutat numero i termeni latine ti, direct sau prin intermediul altor limbi de cultur , num rul acestora constituind un procentaj majoritar, iar elementele lexicale analizate în lucrarea noastr apar în acestei categorii.

¹⁸ Argoul ofer posibilitatea existen ei celor mai expresive analogii create de grupuri sociale, fie pentru interiorul acestor grupuri sociale, fie pentru grupuri sociale totalmente distincte. La distan de câ iva zeci de metri de Universitatea din Su ceava se afl o cafenea numit *La Biblioteca* unde, este de la sine în eles, tendin a vorbitorilor (nu a clien ilor, care nu fac obiectul analizei noastre) este de a uza elementele codificate ce se diferen iaz de argoul de cartier sau cel interlop. Este, poate, i o selec ie lingvistic dorit de grupul social în cauz .

Bibliografie

- Bota, Anamaria, *Neologismele în argou, The International Conference: European Integration between Tradition and Modernity*, Târgu-Mureș, 2005, p.189-194.
- Bulgăr, Gh., Felecan, N., *Dicționar de omonime*, București, Editura Vox, 1996.
- Forșcu, Narcisa, *Sinonimia ca modalitate de definire în dicționare*, în „Studii de cercetări lingvistice”, XXXVII, 1986, nr. 2.
- Graur, Al., *Dicționar de cuvinte clocotitoare*, București, Editura Albatros, 1978.
- Moroianu, Cristian, *Omonimia în sfera lexicului*, în „Limba și literatură”, Anul XLIV, vol. II, 1999, pp. 23-34.
- Munteanu, Ștefan, Băra, Vasile D., *Istoria limbii române literare*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983.
- Nagy, Rodica-Marioara, *Elemente de gramatică (supliment) în Dicționarul Universal Ilustrat al Limbii Române*, vol 12, București, Editura Literă Internațională, 2011.
- Oprea, Ioan, *Comunicare culturală și comunicare lingvistică în spațiul european*, Iași, Institutul European, 2008.
- Oprea, Ioan, *Terminologia filozofică românească modernă*, București, Editura Științifică, 1996.
- Sala, Marius, *Aventurile unor cuvinte românești*, Vol. I-II, Ediția a II-a, București, Editura Enciclopedică, 2006.
- Volceanov, George, *Dicționar de argou al limbii române*, București, Editura Niculescu, 2007.
- Zafiu, Rodica, *101 cuvinte argotice*, București, Editura Humanitas, 2010.
- Zugun, Petru, *Amploarea neologizării limbii române*, în *Spațiul lingvistic și literar românesc din perspectiva integrării europene*, Iași, Editura Alfa, 2004, p. 175-184.
- Zugun, Petru, *Lexicologia limbii române*, Iași, Editura Tehnopress, 2000.